

II. S E G É D E S Z K Ö Z E I N K

B a l á z s János

Javaslat a külföldi magyaroktatáshoz szükséges tankönyvek szerkesztésére és kiadására

A hazai magyaroktatáshoz szükséges egyetemi és középiskolai tankönyvek, sokszor igen magas tudományos színvonalon, már rendelkezésünkre állnak. Ezen a téren, céltudatos és tervszerű munkával, hosszú évek során, a Tankönyvkiadó Vállalat olyan eredményeket ért el, amelyekről, nyugat-európai ismerőseink nagy elismeréssel a többnyire irigykedve szoktak nyilatkozni. A külföldön anyanyelvünket oktatók vagy tanulók azonban mindmáig igen nehéz helyzetben vannak, mivel nem jutnak megfelelő tankönyvekhez. Aligha kétséges, hogy a gátló körülmény megszüntetése csak akkor remélhető, ha kormányzatunk, a külföldi magyaroktatás rendkívüli fontosságát felismerve, az idegenben anyanyelvünket tanító szakemberek és a magyarul tanuló külföldiek kezébe, a Tankönyvkiadó Vállalat segítségével, jól végiggondolt, hosszú évekre előre kidolgozott munkatervek alapján, s még hozzá lehetőleg olcsón, vagy esetleg teljesen ingyen s minél előbb megfelelő tankönyveket tud adni.

E program kidolgozása és megvalósítása során természetesen nemcsak a hazai magyaroktatás nélkülözhetetlen tapasztalataira kell támaszkodnunk, hanem az idegenben magyart tanító szakemberek tanácsait és kívánalmait is messzemenően figyelembe kell venni, hiszen nyilvánvaló, hogy a külföldiek részére készítendő tankönyvek semmiképpen sem lehetnek a hazaiak változatlan másolatai, pusztá fordításai.

A feladat, amit véleményem szerint a lehető legsürgősebben meg kell oldalni, többek között azért is igen jelentős, mivel keleten és nyugaton, Európában és a többi világrészeken, egyrészt idegenbe szakadt honfitársaink leszármazottjai, másrészt az egyre nagyobb számban érdeklődő külföldiek rendkívül tekintélyes tömeget képviselnek, amelynek igényeivel okvetlenül számolnunk kell. Az is nyilvánvaló, hogy az alább javasolt tankönyvek elkészítésében az oroszok részét

mindenképpen hazai szakembereinknek és kiadóinknak kell vállalniuk, de természetesen úgy, hogy közben keresnünk kell a megfelelő külföldi szervezetekkel való kapcsolatokat és az ezekkel való együttműködést is. A legsürgősebb feladat az alább felsorolt tankönyvek magyar alapszövegeinek elkészítése, majd pedig az így kiformált könyvtípusoknak orosz, angol, francia, olasz, német, spanyol, lengyel, finn stb. nyelven való, a szükségleteknek és a helyi kívánalmaknak megfelelően módosítandó, hazai vagy külföldi kiadása.

Az alábbiakban először azt próbálom fölvezetni, hogy a külföldi magyaroktatáshoz milyen tankönyvekre lenne szükség /A/, majd pedig, hogy ezeket hogyan lehetne mielőbb megszerkesztetni és kiadni /B/.

A/ A külföldi magyaroktatás tankönyvprogramjának kidolgozása

A lehető legrövidebb időn belül szükséges volna kidolgozni egy tankönyvprogramot, amelyben a következő művek megszerkesztését és kiadását kellene előírni:

1. Gyakorlati magyar nyelvkönyv. Ennek módszerében az anyanyelvűket tanuló külföldiek igényeihez és szükségleteihez kell alkalmazkodnia, sokkal jobban, mint ahogy azt az eddigi, hasonló jellegű tankönyvekben tapasztalhattuk. E mű terjedelme nem lehet túlságosan nagy, mivel a gyakorlatban csak azok a magyar nyelvkönyvek válhatnak be, amelyeknek anyagát egy év alatt, minden különösebb megerőltetés nélkül, még a közepes szorgalmú és tehetségű tanítványok és magántanulók is el tudják sajátítani.

2. A magyar nyelv rendszere és története. E hasonlóan egy évi tanítási anyagot felölelő, tehát viszonylag kis terjedelmű tankönyvben véleményem szerint a következőknek kellene szerepelnie:

a/ a mai magyar nyelv rendszerének tömör és könnyen áttekinthető leírása, különös tekintettel nyelvünknek az indoeurópai nyelvekétől eltérő hangtani, alaktani, szintaktikai és szókincsbeli sajátosságaira;

b/ a magyar nyelv, a nyelvjárások és az irodalmi nyelv, valamint a magyar nyelvtudomány fejlődésének rövid története;

c/ nyelvünk finnugor rokonsága, a rokon népek és nyelvek jelenének és múltjának tömör ismertetése, különös tekintettel az obiugor nyelvekre, valamint a finn és az észt nyelvre;

d/ a finnugor nyelvtudomány rövid története, s ezen belül az u-

ráli nyelveknek más nyelvcsaládokkal való rokonítására irányuló kísérletek ismertetése.

3. A magyar irodalom rövid története, megfelelő történeti és művelődéstörténeti háttérrel. E szintén egy évi tananyagot tartalmazó kötetnek megszerkesztésében két fő szempontot kellene figyelembe venni:

a/ irodalmunk történetét népünk és művelődésünk fejlődéstörténetének párhuzamos ismertetésével kiegészítve, úgy kellene bemutatni, mint az európai és a világirodalom történetének szerves részét, a nagy európai irodalmi mozgalmak korszakolásához igazodva,

b/ másfelől e korszakolást alapul véve azokat a lényeges vonásokat kellene kiemelni, amelyek nagy íróink alkotásaiban az általános emberi és a sajátosan nemzeti ötvözeteként fedezhetők fel.

Magától értetődik, hogy egy ilyen szempontok szerint kidolgozott alapszöveget az egyes, idegennyelvű kiadásokban, a helyi követelményeknek megfelelőleg lehetne és kellene, kisebb nagyobb mértékben, módosítani.

4. Magyar irodalmi olvasókönyv. Ennek szintén nem túlságosan nagy terjedelmű alapszövegét az előbb említett magyar irodalomtörténet szerkesztésében követendő szempontok szerint kellene összeállítani. Figyelembe lehetne venni az eddig megjelent, idegenek részére készített magyar szöveggyűjteményeket, így pl. Lotz Jánosnak Svédországban készített magyar olvasókönyvét, a francia, olasz és más nyelveken megjelent antológiákat, legfőképpen pedig annak a magyar költői antológiának anyagát, amelyet Toivo L y y finn költő részére nemrégiben Képes Géza állított össze.

E műben legrégebbi irodalmi remekeinktől, népdalainktól és népmeséinktől kezdve, Balassin, Zrinyin, Csokonain és mások művein át egészen a legújabb írók és költők valóban reprezentatív alkotásai-ból mindannak szerepelnie kellene, amit a külföldi érdeklődőknek irodalmunkból feltétlenül ismerniük kell. Szükségesnek tartom, hogy az egyes szemelvényeket rövid előszó vezesse be, másfelől pedig az egyes szemelvények magyar szövege párhuzamos idegen fordításokkal, valamint nyelvi és tárgyi magyarázatokkal szerepeljen a kötetben.

5. A távlati tervekben kellene szerepelnie más történelmi, művészet-történeti, zenetörténeti stb. kézikönyveknek, valamint az egyes országok helyi sajátosságaihoz igazodó, speciális kiadványoknak, monográfiáknak, esetleg kiadványsorozatoknak is. Arra is gondolni le-

hatna, hogy mind az ilyen jellegű műveket, mind pedig az előzőkben felsorolt alapszövegek idegen nyelvű változatait esetleg külföldi szervezetekkel közösen lehetne kiadni.

B/ Operatív bizottság létrehozása a fenti program megvalósítására

Javasolom, hogy a lehető legsürgősebben, legkésőbb 1969. októberének első hetében, a Kulturális Kapcsolatok Intézetében értekezlet foglalkozzék a fentebb kifejtettekkel. Ezen az értekezleten véleményem szerint a következők vehetnének részt:

1. A Magyar Tudományos Akadémia és az egyetemek képviselőiben: Bárczi Géza, Benkő Loránd professzorok és esetleg mások a nyelvtudomány képviselőiként, Sőtér István, Szabolcsi Miklós, Szauder József, Bán Imre és mások az irodalomtörténészek részéről: Hegyi Endre a hazai lektorok képviselőjeként.

2. Műfordítási szakértőként az antológia megszerkesztésével kapcsolatos kérdések megvitatására: Képes Géza és esetleg mások,

3. a Művelődésügyi Minisztérium szakértői,

4. a Kulturális Kapcsolatok Intézetének szakértői,

5. a Kiadói Főigazgatóság szakértői,

6. a Magyarok Világszövetségének képviselőiben Lőrincze Lajos,

7. a Tankönyvkiadó Vállalat szakértői,

8. más, fontosnak tartott szervek képviselői.